

"מיהו יהודי": מיתוס ומציאות

או של ויכוח פילוסופי. המחוקק הישראלי גם לא התכוון להיות מעורב במחלוקת שבין הזרמים השונים. דורשי התיקון לא הצליחו לרדת לשורש ההבחנה שבין הסמל ליות שבעצם קיום חוק השבות, לבין יי- שומו בפועל. הם הלכו שבי אחר הרטורי- קה שעוררו בעצמם. כל מקורות היהדות נזעקו לפתרון השאלה, מי יהנה מן הזכות לרכישת מקור ללא מכס. משא היהדות הוטל על כתפיו הצרות של המפשט.

מודעה מטעם הוועד לשל- מות העם משקפת את עומק המבוכה והבלבול המושגי אליהם נסחפנו בעקבות להט אמונה וערוב יצרים ומיתוסים בפרשת "מיהו יהודי". בצד תמונה של נישואי תערובת על-ידי רב רפורמי ושאלנו, אם על המדינה להעניק לגיטימציה לנוהגים כך. בהמשך נקבע כי תעודת כניסה ליהדות, כמו תעו- דת כניסה למדינה, אינה הפקר.

סיכון מעמדה של הדת

הציבור הדתי הפך עניין אזרחי-חילוני לבעיה קיומית יהודית, מעין מרד המכבים נגד המתיוונים. אולם הוא הטיל למערכה את כל הממסדים היהודיים ומילכד את כל המערכת. רטוריקה גוררת רטוריקה נגדית, יוצרת מיתוסים ומטפחת אותם. הכל משלמים מחיר גבוה בערכים ממשיים, כגון ערעור האחוזה היהודית ומעורבות חילו- נית בהכרעות דתיות, על שאלה מדומה ומיתוסים חסרי משמעות ערכית.

בשאלה יש לדון בשלושה מישורים שר- ים: פרגמטי, סימבולי וכוחני-פוליטי.

(א) המישור הפרגמטי אינו בעייתי: במר- בן החילוני די במונח עמום בחוק השבות כדי להבטיח אמצעים לשמירת הרוב היה- די במדינה ולהבטיח את זכותנו להגדרה עצמית. חוקי השבות ומירשם האוכלוסין תכליתם אזרחית-חילונית ולא דתית.

במובן הדתי, כל האינטרסים מוגנים כהלכה. הבעיות ההלכתיות המעיקות נפת- רו, שכן למטרת נישואין וגירושין מסורה ההגדרה למוסד דתי.

הבעיה המעשית היא בחשש מהצהרות כוזבות. די לו לעולה להצהיר על יהדותו בלי לאזכר את הגיור. התיקון המוצע לא זו בלבד שאינו פותר בעיה זו אלא מחריף אר- תה. ייווצר תמריץ ותיתן לגיטימציה לכזב. הפער בין המציאות לבין הנחזה והמדומה יתרחב. הסיפוק הסימבולי יבוא על חשבון החמרה במישור המעשי. נשעבד את הא- מת מפני מראית העין.

היתלות חסרי הגיטימציה בהקשר זה אינו במקומו. בכך אין המדינה מעניקה שום לגיטימציה לגיור רפורמי ולא הכשר דתי או אידיאולוגי לזרם זה או אחר או לרבניו. גם תעודת הכניסה ליהדות אינה יכולה להקבע על-ידי המדינה. יש כאן ערוב מין בשאינו מינו וסיכון מעמדה הע- צמאי של דת ישראל. מבחינה סימבולית היית מצפה לתגובה הפוכה דווקא מהממ- סד הדתי.

(ב) המישור הסמלי הוא לב העניין. המ- שמעות הסמלית בולטת בולטת בחוסר ההתנגדות להענקת זכות שבות לנוכרים בעלי קשר משפחתי ליהודים, לעומת הת- נגדות לכלול גר רפורמי במונח יהודי. שנית, בהעדר תכלית דתית ואינטרסים דתיים לחוקים החלווניטיים. אולם דווקא במישור זה הבעיה היא מדומה. מבחינה עקרונית מבטא חוק השבות את האני מא- מין הציוני ולא בהכרח הדתי. מבחינה סימבולית ההגדרה של המונח "יהודי" בחוק השבות היא משנית, לעומת המטרה המרכזית שחוק השבות מבקש להשיג.

(ג) המישור הכוחני-פוליטי. כאן קשה להביא לרציונליזציה של המערכת. מי שסבור שלשון מאזוניים פוליטית מעניקה זכות לכפות את רצון המיעוט על הרוב ולערב מין בשאינו מינו לשם הפגנת כח, אינו פנוי לדברי הגיון. אולם זהו חשבון לטווח קצר. הדרך היא רביסטריה. בעתיד ישמש התקדים שנוצר כאן כצידוק לפגוע בציבור דתי.

ולבסוף, "הפתעה" קטנה. במועד חוגג האבסורד. אפילו יצלח המאבק וגר רפורמי לא ירשם כיהודי - תכיר המדינה (ובלשון המושגים של המודעה: תעניק לגיטימציה) בנישואי התערובת שנערכו בחו"ל. מכוח נישואיו גם יזכה בן-הזוג הנוכרי בזכות השבות. התעמולה כאילו התיקון המוצע לחוק השבות הוא תריס נגד התבוללות, יש לה פרסום, אך אין בה אמת. אנו בליבה של אי-הבנה בסיסית המד- דרת את כלולו אל עבר מאבק שוליים חסר תכלית.

חקיקה אינה כלי הולם

לכאורה הכריע בית-המשפט בפרשת "מיהו יהודי" במחלוקת אידיאולוגית על אופן קביעת הזהות היהודית. אולם לא כך יש לפרש את הדברים. בית-המשפט הוריד את הבעיה מן הפסים העקרוניים, הרוחני- ים, אל המישור המינהלי החילוני. הסדר בדרך חקיקה אינו כלי ההולם הכרעה של מחלוקת תרבותיות-חברתיות

(הכותב הוא פרופסור בפקולטה למשפ- טים של אוניברסיטת תל-אביב)